

Dr. Veljko
Rus,
sociolog

Obsojeni na svobodo?

Vprašanje: *V zadregi sem, ko se obračam na vas in vas prosim za sodelovanje v anketi. Področje vašega zanimanja je namreč precej široko: lahko bi vas prosil za sociološki, filozofski ali za splošno kulturni vidik razmišljanja o našem sedanjem nacionalnem in državotvornem trenutku. Kaj pa če bi se problema lotili kompleksno in orisali svoj pogled ter izrazili svojo morebitno zaskrbljenost kot intelektualci, ki*

o vsem tem razmišlja celovito, v povezanosti problemov, pred katerimi smo se znašli, nekoliko evforični, nekoliko pa tudi zaskrbljeni? Navsezadnje pa me je pri vašem pisanju zmerom privlačila nekakšna konstruktivna skepsa zlasti ob problemih, ki so premalo zasidrani v realnosti ali pa so iz nje celo iztrgani. Morda pa vas utegne spodbuditi že sam naslov ankete: Že danes ali šele jutri?

*

Ta Sartrov stavek velja za sleherno samostojno osebo, na misel pa mi je prišel potem, ko sem se zamislil, kaj pride za osamosvojitvijo Slovenije. Pravzaprav ni povsem jasno, ali gre za osamosvojitve naroda ali države? Ali pa za osamosvojitve naroda s pomočjo avtonomne države? Ali je država dovolj za osamosvojitve naroda, ali pa je dovolj le za osamosvojitve lokalne politokracije? In ali nismo z državo še bolj vezani na mednarodna pravila igre? To gotovo in prav to je morda najbolj pozitiven, čeprav nepričakovan produkt osamosvojitve! Mednarodne obveznosti bodo disciplinirale lokalno politično elito in s tem nekako tudi zaščitile lokalno prebivalstvo pred samovoljo provincialne politične elite. Kako grenka pilula bo to za politično elito, se kaže zdaj v pogovorih med Evropsko skupnostjo in jugoslovanskimi političnimi elitami. Izkazalo se je, da so te preprosto nezadostno civilizirane, da ne znajo sklepati dogovorov in še manj izpolnjevati obveznosti, ki so jih prevzele. Upajmo, da bo z zunanjimi obveznostmi prišlo do tega, da se bo povečala tudi notranja odgovornost. In če bo politična elita zares prisiljena ravnati odgovorno, lahko pričakujemo, da bo prišlo tudi do pozitivne selekcije, zakaj nič ni bolj zdravilnega kot odgovornost ne glede na to, ali gre za politično, ekonomsko ali pa kulturno elito.

Po drugi strani pa bo osamosvojitve najbrž spremljala nadaljnja graditev slovenske države. Kakšna bo ta država? Če se bo zgledovala po velikih partnerjih, bo hkrati smešna in draga. Če se bo zgledovala po San Marinu ali pa Andori, bo folklorna turistična zanimivost, ne pa instrument vojaške, pravne, ekonomske in socialne vrnosti. In kaj bo, če bo nekaj vmesnega?

Za zdaj je očitno, da hočemo biti podobni velikim, iz tega pa sledi, da bomo ohranili ali pa še razširili moč in kompleksnost države ter povečali njene stroške. Nobena stranka za zdaj ni načela tega vprašanja in vse si skušajo zagotoviti vsaj takšen status, kot ga je nekoč imela Partija. Kdo bo ustavil ta trend? Nova socialna gibanja ali slovenska inteligenca? In če ga ne bo nihče, kaj nas potem čaka? Ali ne bo država zadušila znanost, kulturo in še kaj? Ali se ne bo ponovila slovenska usoda iz 18. in 19. stoletja, ko je razcvet Cerkve zadušil gospodarski razvoj Slovenije in posredno povzročil genocid nad narodom?

In če se nam posreči nekako čudežno ustaviti rakasto rast države in

političnega sistema, ali vemo, kdo bo prevzel tiste funkcije, ki jih država opravlja in so za produktivno življenje naroda neizogibne? Ali je mogoče te funkcije vsaj deloma prenesti iz države na civilno družbo? Ali je mogoče vsaj del varnosti podružbiti, ne pa podržaviti? In ali s tem ne drsimo nazaj v Kardeljev koncept podružbljene države, ki je preprečil tako oblikovanje pravne države kot tudi civilne družbe?

Ampak ali ni Kardeljev izvirni greh prav v tem, ker je podružbljanje države skušal uresničevati s stranko oziroma s politizacijo družbe? In ali se v novi demokratični državi ne dogaja prav isto, se pravi še večja politizacija kulture, prosvete, medijev in gospodarstva? In kdo je, ki bo ustavil ta proces? Kdo se bo postavil v bran civilne družbe? Za zdaj kaže, da je to lahko samo Cerkev, zakaj vse druge institucije civilne družbe so tako rekoč umrtvičene. Univerzi in Akademija so potisnjeni na rob družbenega dogajanja in vegetirajo v stalni podfinanciranosti. Gospodarska zbornica ne kroji gospodarske politike, ampak od časa do časa opravlja sindikalno funkcijo za slovenska podjetja. Gospodarske elite ni in še tista, ki je, naj bi bila postavljena pod kontrolo komisarjev, ki bodo vodili upravne odbore srednjih in večjih podjetij.

Ostane torej samo Cerkev kot poslednja barikada civilne družbe! Toda ali se Cerkev zares vede kot zaščitnica civilne družbe? Ali ni očitno, da se vede tako, kot da bo prej ali slej uresničila konkordat in ukinila načelo ločitve Cerkve od države? In ali je Cerkev sploh sposobna preobrata v nasprotno smer, če se sama v sebi ne liberalizira, če iz svojih vrst ne rodi novo liberalno duhovščino, ki bo sposobna protestantizacije katoliške Cerkve? Ali bomo dočakali ta preobrat znotraj Cerkve, in če ga bomo, kdaj se bo to zgodilo, da ne bo za prihodnost Slovencev prepozno!

Morda pa ni treba čakati na protestantsko prenovno slovenske katoliške Cerkve? Morda je slovenska inteligenca dovolj številna in dovolj socializirana, da sama opravi to poslanstvo in vrne civilni družbi, kar je njenega? Na stotine doktorjev znanosti, organiziranih na univerzah, v inštitutih, na Akademiji, najbrž predstavlja neprimerno večji razvojni in regulativni potencial kot politična in cerkvena elita skupaj.

Kdo jo bo znal organizirati? Ali, kdo je tisti, ki ji bo omogočil samoorganizacijo?

Sicer pa: ali je takšna samoorganizacija slovenske inteligence sploh potrebna? Ali ni to le zapoznala prosvetljenska ideja? Ali ima zdajšnja inteligenca sploh interes po uveljavljanju avtonomne nacionalne države, ali pa njenemu kozmopolizmu takšna država pomeni samo oviro? Ali je slovenska inteligenca sploh še slovenska? Ali ni njen »materni« strokovni jezik angleščina? Ali ni potemtakem slovenska inteligenca samo še tisti njen del, ki mu pravimo humanistična inteligenca? In še: če večji del inteligence ni več lokalno in nacionalno orientiran, ali je lahko sploh še državotvoren? Mar ni pasivnost slovenske inteligence v zadnjih dveh letih znamenje, da je prerasla slovensko državo in je morda sploh ne potrebuje več? Toda če ona ne potrebuje države, morda država potrebuje inteligenco – ne za to, da bi nadomestila politokracijo in namesto nje opravljala državne posle – ampak za to, da bi organizirala družbo. Tega država ne zmore in če to poskuša, delujejo njeni poskusi maligno. To je več kot očitno zdaj, ko smo okusili, kaj pomeni Demosovo »prestrukturiranje« družbe. Zdaj je več kot očitno, kako stranke urejujejo razmere na klinikah, inštitutih in še kje.

Družbe ni mogoče prestrukturirati in revitalizirati z državo. Družba je

organizem, ki se lahko revitalizira samo s samoorganizacijo, država pa lahko zaščiti družbo tako, da ta samoorganizirana revitalizacija poteka uspešno. Demosu to še ni jasno! Upajmo, da mu bo postalo jasno še pravi čas!

Prvi korak Demosa in države bi bil v tem, da meddržavne odnose gradi na mednarodnih vezeh slovenske znanosti in kulture: te vezi so neprimerno bolj kompleksne, trajne in globlje, kot jih lahko vzpostavi kadar koli v prihodnosti slovenska diplomacija. Za zdaj je to razumel samo Tancig, s tem ko nas je spodbudil, da pišemo svojim kolegom v tujino. To je dobro znamenje, čeprav je šlo za povsem kampanjsko in stihijno akcijo in s tem tudi za nezadosti organizirano in ne učinkovito mobilizacijo.

Upajmo, da bo njegov zgled spodbudil tudi druge politične veljake, da bodo začeli razmišljati, kako bi se majhen narod lahko učinkovito organiziral, ne da bi s hipertrofirano državo postal navzven smešen, na znotraj pa osiromašen in blokiran.

Za razmišljanje o vlogi inteligence v prihodnji osamosvojeni državi pa nam lahko pride prav tudi razdruževalna vloga strank pri organizaciji Slovenskega kongresa. Namesto da bi bila Slovenski kongres organizirala slovenska inteligenca prek Akademije, univerz in strokovnih združenj, namesto da bi bilo povezovanje potekalo predvsem v znamenju kozmopolitskih in univerzalnih vrednot, so Slovenski kongres dejansko razbile Demosove stranke in povzročile nove delitve med zamejci. Tako smo danes korak dlje od organizacije semidiaspore, kot smo bili pred letom dni. Upajmo, da bo kdo vendarle sposoben tudi iz tega primera potegniti ustrezne sklepe!

Dr. Alojzij
Šuštar,
ljub. nadškof
in metropolit

Že danes ali šele jutri?

Urednik Sodobnosti me je povabil k razmišljanju pod skupnim naslovom *Že danes ali šele jutri?* Na vprašanje samo bi najraje odgovoril z drugim vprašanjem: zakaj šele danes in ne že včeraj? A včeraj je nepreklicno mimo. Zato res ostane samo še danes in jutri, čeprav brez včeraj ni ne enega ne drugega.

Vendar naj bi šlo moje razmišljanje po uredniškovem mnenju v drugo smer. Takole mi jo je nakazal:

»V nelahkih dneh, ki jih je slovenski narod preživiljal zadnje mesece, še zlasti med desetdnevno vojno, tudi Cerkev ni mogla in ni hotela ostati ob strani. Zdaj, ko bo Slovenija vse bolj rasla in morala rasti iz svojih moči in možnosti, čaka najbrž tudi Cerkev posebne vrste dejavnost. Ob tem se postavlja zanimivo vprašanje: Kje je tista meja, ko verniki in drugi privrženci Cerkve ne bodo imeli razloga, da bi ji očitali mlačnost, laični del javnosti pa ne razloga, da bi v njeni dejavni navzočnosti v slovenski družbi videli preveliko, pristransko gorečnost? In še: Kako se znajde Cerkev, ki je po svoji ideji in organiziranosti vesoljna, v svoji povezavi z narodom, kadar gre za izrazito politična in gospodarska vprašanja, ki terjajo interesne nacionalne rešitve, pa globoko narodna? Kakšne so bile med zadnjo vojno, ali tudi samo